

Тарасова О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та аудиту

Одеський національний технологічний університет

Tarasova Olena

Candidate of Economic Sciences, Docent,

Associate Professor of the Department of Accounting and Auditing

Odesa National University of Technology

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

FEATURES OF UKRAINE'S STATE BUDGET FINANCING IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

У статті здійснено комплексний аналіз особливостей фінансування державного бюджету України в умовах воєнного стану. Розкрито роль бюджету як ключового інструмента забезпечення функціонування економіки, соціальної сфери, охорони довкілля та повоєнного відновлення держави. Особливу увагу приділено розподілу видатків між пріоритетними напрямками, такими як освіта, екологічна безпека, економічна підтримка, місцеве самоврядування та обслуговування державного боргу. Проаналізовано заходи уряду щодо підтримки економічної діяльності. Охарактеризовано виклики, пов'язані з нарощуванням зовнішніх запозичень, та окреслено необхідність реструктуризації боргових зобов'язань. Обґрунтовано доцільність реформування системи управління державними фінансами шляхом підвищення ефективності планування, прозорості витрат, залучення міжнародної допомоги та зміцнення фінансової стійкості.

Ключові слова: державний бюджет, державні фінанси, боргові зобов'язання, міжбюджетні трансферти, фінансування, фінансова стійкість, фінансова політика, фінансові ресурси.

The article provides a comprehensive analysis of the features of Ukraine's state budget financing under martial law. It highlights the budget's role as a key instrument in maintaining the functioning of the economy, social sector, environmental protection, and the post-war recovery of the country. Special attention is paid to the allocation of expenditures among priority areas such as education, environmental security, economic support, local self-government, and public debt servicing. It is established that actual spending on education is lower than the declared level of 7% of GDP, indicating financial constraints within the education system. At the same time, budget allocations for environmental protection have increased due to the large-scale ecological losses caused by armed aggression. The article analyzes government measures aimed at supporting economic activity, particularly through tax incentives, subsidies, grants, and targeted interbudgetary transfers. The importance of supporting territorial communities to maintain stability at the local level is emphasized. Particular attention is devoted to public debt financing: challenges related to increasing external borrowing are outlined, along with the need for debt restructuring and a higher share of grant-based assistance. Under wartime conditions, Ukraine faces a significant rise in debt burden due to the need for foreign loans. Given the lack of domestic funding, the government is forced to explore new avenues for restructuring and reducing pressure on the national budget. Various approaches to external debt restructuring are discussed, as well as the critical importance of increasing the share of grants in external financing, which reduces debt obligations without requiring large repayments in a crisis context. The article substantiates the necessity of reforming the public finance management system by improving planning, spending transparency, international aid utilization, and overall financial resilience. It concludes that budget policy must be adapted to wartime realities, considering current economic challenges and constraints.

Keywords: state budget, public finance, debt obligations, interbudgetary transfers, financing, financial stability, financial policy, financial resources.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження особливостей фінансування державного бюджету України в умовах воєнного стану зумовлена надзвичайними економічними та фінансовими викликами, з якими стикається Україна на тлі триваючої військової агресії з боку Росії. Воєнний стан значною мірою змінює економічну ситуацію в країні, що потребує

адаптації фінансової політики та стратегій управління державним бюджетом. З одного боку, війна викликає різке скорочення надходжень до бюджету через зниження економічної активності, порушення ланцюгів постачання та знищення інфраструктури, що потребує великих державних витрат на відновлення і підтримку обороноздатності. З іншого боку, необхідність фінан-

сування армії, безпеки, гуманітарних заходів, а також збільшення соціальних виплат в умовах війни висуває додаткові вимоги до мобілізації фінансових ресурсів. Таким чином, дослідження фінансування державного бюджету України в умовах воєнного стану є важливим для подальшого вдосконалення економічної політики, забезпечення стабільності фінансової системи та ефективного використання бюджетних ресурсів в умовах війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних та практичних аспектів системи державних фінансів, аналіз бюджетного процесу та розробка рекомендацій для підвищення ефективності фінансування державного бюджету в Україні знайшли своє відображення в працях багатьох вітчизняних вчених, серед яких: Н. Гавриленко [13], О. Грубляк [1], А. Дешко [4], Ю. Касперович [4], Н. Костишин [9], Н. Медведкова [14], Н. Прямухіна [15], Л. Самойленко [15], Д. Третяк [14], Л. Шемаєва [4], Т. Яковець [9] та ін. Разом з цим, високо оцінюючи результати цих досліджень, слід констатувати, що питання оптимізації витрат держави, забезпечення соціальних стандартів, залучення міжнародної фінансової допомоги та ефективного управління державним боргом досліджені недостатньо і потребують особливої уваги. Ці фактори мають безпосередній вплив на фінансову стабільність країни та її здатність виконувати зобов'язання перед громадянами та міжнародними партнерами.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є дослідження фінансових механізмів, які використовуються для ефективного управління державним бюджетом в умовах воєнного стану, а також визначення найбільш ефективних шляхів збереження економічної стабільності країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державний бюджет України протягом останнього періоду формувався та виконувався в умовах воєнного стану та потреби у зовнішньому фінансуванні. Дефіцит Державного бюджету України має системний характер. Проблеми зростання дефіциту бюджету особливо загострилися після повномасштабного вторгнення Росії [1, с. 263]. Попри складну ситуацію, суб'єкти господарювання та державні інституції продемонстрували стійкість, що дало змогу підтримати економічне зростання та створити передумови для ефективного виконання бюджету у 2025 році.

Розглядаючи ключові особливості виконання державного бюджету у 2024 році, слід відзначити, що спостерігаються перевиконання доходів та економія видатків. Планові показники доходів були перевиконані на 13,5%, тоді як видатки незначно недовиконано (на 2,3%). Основними чинниками зростання доходів стали грантова допомога міжнародних донорів (15,2% у структурі доходів) та власні надходження бюджетних установ (25%). Податкові надходження зросли завдяки адміністративним заходам, зокрема підвищенню ставок оподаткування прибутку банків, акцизів на пальне та військового збору. Недовиконання видатків пояснюється затримками у підготовці бюджетної документації, змінами у фактичних соціальних зобов'язаннях та економією на обслуговуванні державного боргу.

Слід відмітити переважання витрат на сектор безпеки та оборони. Частка цих витрат у ВВП становила 39,2%. Всі зібрані податки спрямовувалися на оборону,

що зумовило потребу в жорсткому контролі за податковою дисципліною, боротьбі з тіньовою економікою, ефективному використанні коштів та запобіганні корупції під час закупівель.

Щодо виконання соціальних зобов'язань, держава забезпечила фінансування соціального захисту, освіти, охорони здоров'я та відновлення. У 2025 році частина соціальних стандартів була заморожена для запобігання неконтрольованому зростанню боргових зобов'язань. Водночас у 2024 році позитивним сигналом стало зростання капітальних видатків до 306 млрд грн, що свідчить про активізацію економічного відновлення.

У 2024 р. відбулося скорочення дефіциту державного бюджету. Дефіцит знизився до 17,7% ВВП (порівняно з 20,4% у 2023 році), попри високу залежність від міжнародної допомоги, яка майже повністю покривала потреби у фінансуванні соціальної сфери. Це підтверджує важливу роль зовнішнього фінансування, однак водночас вказує на ризики довгострокової нестабільності. У зв'язку з цим доцільно зосередитись на збільшенні частки податкових надходжень через детінізацію економіки та вдосконалення податкового адміністрування.

Спостерігається зростання державного боргу. Загальний обсяг державного боргу збільшився, зокрема за рахунок зовнішніх запозичень і валютних коливань. Для забезпечення боргової стійкості України вкрай необхідно збільшити частку грантів у структурі зовнішнього фінансування, а також провести повторну реструктуризацію боргу за єврооблігаціями. У 2025 році уряду слід зосередити увагу на таких пріоритетах: зміцнення податкової системи та бюджетної культури; підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів; посилення інституційної спроможності органів влади – розпорядників бюджетних коштів.

Підсумки виконання держбюджету у 2024 році дозволяють окреслити ключові напрями подальшої роботи: посилення інституційної спроможності податкових і митних органів для зміцнення довіри з боку платників податків; уникнення надмірного зростання бюджетного дефіциту без реалістичних джерел фінансування; узгодження бюджетів усіх рівнів із державними стратегічними документами; посилення бюджетної дисципліни, раціональне використання коштів, підвищення відповідальності за бюджетні правопорушення; запобігання прийняттю рішень про бюджетні видатки чи пільги без належного обґрунтування; активізація співпраці з міжнародними партнерами щодо залучення пільгового фінансування, розвитку внутрішнього ринку запозичень та національного фондового ринку.

Аналізуючи виконання дохідної частини державного бюджету України, можна відмітити, що у 2024 році доходи державного бюджету становили 3123,5 млрд грн, що на 451 млрд грн, або на 16,9%, перевищує аналогічний показник 2023 року (2672,5 млрд грн). Більше того, фактичні доходи значно перевищили запланований показник, визначений Законом України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» (з урахуванням змін), – на 1212 млрд грн, або на 63,4% (план становив 1911,5 млрд грн) [2]. Основним чинником такого перевищення стали надходження за категоріями

«Неподаткові надходження» та «Офіційні трансферти» у спеціальному фонді державного бюджету. У складі неподаткових надходжень суттєво зросли власні надходження бюджетних установ, що включають цільові кошти, зокрема військову допомогу Україні від міжнародних партнерів. Ці джерела фінансування традиційно плануються в значно менших обсягах, ніж фактично надходять (рис. 1).

Незважаючи на це, основна частина доходів державного бюджету, як і раніше, формується за рахунок податкових надходжень. Проте їхня питома вага у структурі доходів знизилась: із 85,4% у 2021 році до 53,1% у 2022-му, 45% – у 2023-му та 52,7% – у 2024 році. Натомість зростає частка неподаткових надходжень (до 31,2%) та офіційних трансфертів (до 15,2%).

Водночас основним бюджетоутворювальним податком залишається податок на додану вартість (ПДВ), що продовжує відігравати ключову роль у формуванні дохідної частини бюджету.

У 2024 році надходження ПДВ з ввезених товарів становили 466,1 млрд грн, що на 100 млрд грн, або на 27,3%, перевищує показник 2023 року (366,2 млрд грн). Водночас цей обсяг виявився нижчим за плановий (498,9 млрд грн) і уточнений плановий показник (506,4 млрд грн). Серед ключових чинників, які вплинули на недовиконання плану, Державна митна служба відзначає: зниження світових цін на бюджетоформуючі імпорتنі товари (зокрема пальне, добрива); зростання обсягів митних пільт, у тому числі оборонного призначення; відхилення фактичного валютного курсу в I півріччі 2024 року від закладеного у бюджет (40,7 грн/дол. США); ускладнення логістики через обстріли транспортної інфраструктури, блокування автомобільних пунктів пропуску у I кварталі 2024 року, посилення мобілізаційних заходів з червня 2024 року [3].

Водночас слід позитивно оцінити результати запровадження «митного безвізу», що полегшив зовнішньоекономічну діяльність для бізнесу [4]. Що стосується

ПДВ з вироблених на території України товарів, то надходження у 2024 році (з урахуванням бюджетного відшкодування) становили 268,3 млрд грн. Це на 53,7 млрд грн, або на 25%, більше порівняно з 2023 роком. Однак фактичні надходження також не досягли планових показників (289,1 млрд грн) і показника з урахуванням змін (289,4 млрд грн). Найбільшими платниками ПДВ залишаються підприємства сфери торгівлі та переробної промисловості [5].

Слід також відзначити стабільне здійснення бюджетного відшкодування ПДВ у 2023–2024 роках. На відміну від 2022 року, коли мали місце затримки, відшкодування у ці роки здійснювалося своєчасно та ритмічно. У 2024 році його обсяг становив 157,2 млрд грн, що на 24,8 млрд грн, або на 18,7%, перевищує показник 2023 року (132,4 млрд грн). У середньому щомісяця відшкодовувалося 13,1 млрд грн. Найбільшу частку в структурі бюджетного відшкодування ПДВ за галузевим розрізом мали компанії переробної промисловості та торгівлі, а за регіональним – підприємства з державною реєстрацією у м. Києві, Дніпропетровській, Одеській та Львівській областях [6].

Після ПДВ другим за обсягом джерелом податкових надходжень до державного бюджету залишаються прямі податки, зокрема податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) та податок на прибуток підприємств. У 2024 році надходження від цих податків зазнали значного впливу адміністративних факторів. Обидва види надходжень традиційно розподіляються між державним та місцевими бюджетами. У 2024 році надходження ПДФО до державного бюджету України становили 326,1 млрд грн, що на 119,2 млрд грн (або 57,6%) перевищує показник 2023 року (206,9 млрд грн). Поряд з економічними чинниками – зростанням доходів, детінізацією зарплат (зокрема з метою бронювання військовозобов'язаних) – основну роль відіграли адміністративні рішення: з 1 жовтня 2023 року перенаправлено «військовий» ПДФО із грошового забезпечення

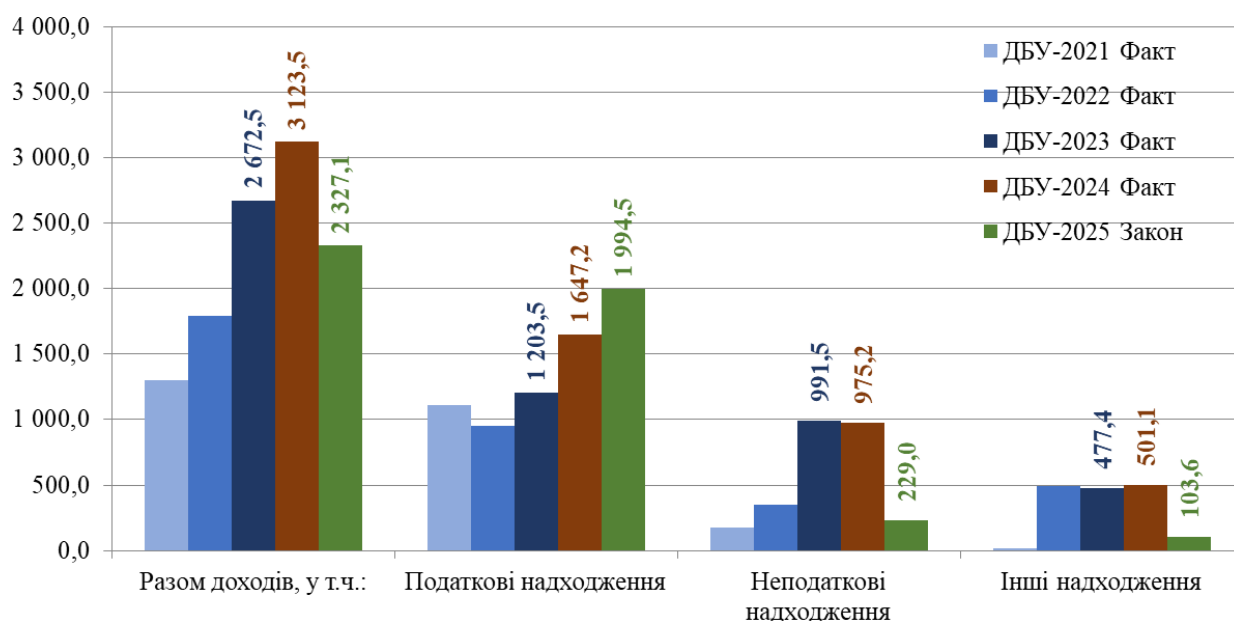

Рис. 1. Динаміка доходів державного бюджету України в 2021–2025 рр., млрд грн

Джерело: побудовано за [5; 10]

військовослужбовців від місцевих бюджетів до державного [7], з 1 грудня 2024 року підвищено ставку військового збору з 1,5% до 5% [8]. Надходження податку на прибуток підприємств у 2024 році становили 271,1 млрд грн, що на 127,3 млрд грн (або 88,5%) більше порівняно з 2023 роком (143,8 млрд грн). Цей обсяг суттєво перевищив як початковий план (183,7 млрд грн), так і скоригований план (240,3 млрд грн).

Окрім поліпшення фінансових результатів підприємств, вирішальним чинником стало збільшення податкового навантаження на банківський сектор. У результаті, найбільші надходження з податку на прибуток за видами економічної діяльності забезпечила фінансова сфера. Варто також зазначити, що непрямий акцизний податок залишається важливою складовою податкових надходжень до державного бюджету. У 2024 році надходження акцизного податку з увезених і вироблених товарів вперше номінально зрівнялися – по 105,2 млрд грн кожне. Надходження акцизу з вітчизняного виробництва зросли на 12,6 млрд грн (або 13,6%) порівняно з 2023 роком і перевищили як початковий план (98,2 млрд грн), так і план зі змінами (99,9 млрд грн). Акциз з увезених товарів зріс на 30,4 млрд грн (або 40,7%) у порівнянні з 2023 роком, також перевищивши як початковий план (95,3 млрд грн), так і уточнений план (104,0 млрд грн). Це зростання пов'язане, зокрема, з тим, що з II півріччя 2023 року оподаткування пального було повністю відновлено до довоєнного рівня. Разом з тим, податковий борг у 2024 році зріс більш ніж на чверть унаслідок несплати податкових зобов'язань. Станом на 1 січня 2025 року, борг склав 175,7 млрд грн проти 139,0 млрд грн роком раніше (+36,7 млрд грн, або +26,4%). Найбільше зростання боргу зафіксовано у жовтні 2024 року – на 21,8 млрд грн, що становить 59,2% загального приросту податкового боргу за рік.

Неподаткові надходження залишаються другим за значущістю джерелом доходів державного бюджету. У 2024 році до бюджету надійшло 779,4 млрд грн таких коштів, що на 4,1% менше порівняно з 2023 роком (812,3 млрд грн). Частина чистого прибутку та дивіденди державних підприємств: у 2024 році – 71,1 млрд грн, що вдвічі більше порівняно з 2023 роком (35,1 млрд грн). Пікові надходження зафіксовано в лютому та червні.

Перерахування НБУ у 2024 році становили 38,6 млрд грн, що на 33,2 млрд грн менше, ніж у 2023 році (71,9 млрд грн). Перерахування відбулося у квітні, як і в попередні роки (виняток – 2022 рік, коли вони були достроково у лютому). Це перевищило початковий план (17,7 млрд грн), пізніше підвищений до актуальної суми в бюджеті (38,6 млрд грн). Офіційні трансферти від ЄС, урядів інших держав, міжнародних організацій та донорських фондів становили 473,9 млрд грн, що на 9,2% більше, ніж у 2023 році (433,9 млрд грн). Основну частину цих надходжень становили гранти, хоча в бюджеті вони були консервативно заплановані в обсязі лише 6,4 млрд грн.

У мирний час оптимізація державних видатків полягає у виявленні сфер, де державні витрати є надто високими, та оцінці масштабів можливих скорочень за рахунок підвищення ефективності використання коштів [9, с. 170]. Аналізуючи виконання видаткової частини державного бюджету України на 2024 рік слід відмітити, що війна, розв'язана Російською Федерацією проти України, спричинила значні зміни в обся-

гах і напрямках бюджетних видатків. Ці зміни, що розпочалися ще в 2022 році, зберігалися і протягом 2023–2024 років. Загалом касові видатки державного бюджету України у 2024 році становили 4488,3 млрд грн, що на 2,8% менше від планового показника, але на 20,1% більше, ніж передбачено законом. Це також на 11,8% більше, ніж у 2023 році. Касові видатки загального фонду становили 3491,6 млрд грн, що на 15,1% більше порівняно з 2023 роком. Касові видатки спеціального фонду склали 996,7 млрд грн, що більш ніж у п'ять разів перевищує заплановані показники.

Міністерство фінансів зазначає, що основними причинами невиконання планових показників видатків загального фонду державного бюджету стали: фінансування соціальних видатків відповідно до зареєстрованих зобов'язань, економія на обслуговуванні державного боргу, а також затримки окремих головних розпорядників у підготовці та затвердженні відповідних документів [10]. Пріоритетними сферами бюджету залишалися «Оборона» (51,4% від загального обсягу видатків), «Громадський порядок, безпека та судова влада» (15,4%) та «Соціальний захист та соціальне забезпечення» (10,4%), що традиційно отримували основну частину фінансування для підтримки Сил оборони, виплат військовослужбовцям та іншим категоріям захисників, а також для підтримки найбільш уразливих верств населення. Зокрема: видатки на оборону збільшилися порівняно з 2023 роком на 9,9% і становили 2305,2 млрд грн. Видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу збільшилися на 20,5% і склали 692,7 млрд грн.

У сфері соціального захисту та соціального забезпечення було спрямовано 464,7 млрд грн, що на 1% менше порівняно з 2023 роком. Найбільшими статтями видатків стали: трансферт Пенсійному фонду на виплату пенсій, доплат і підвищень до пенсій (274,7 млрд грн); надання пільг та субсидій для оплати житлово-комунальних послуг (39,6 млрд грн для понад 3 млн осіб); підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО) для компенсації знищеного/пошкодженого житла (15 млрд грн); соціальний захист осіб з інвалідністю (5,2 млрд грн). Для підтримки ветеранів було спрямовано 12,3 млрд грн, що на 7,5 млрд грн більше порівняно з 2023 роком.

Видатки на охорону здоров'я зросли на 12,4% і становили 201,4 млрд грн. Зокрема: за програмою медичних гарантій було спрямовано 157,3 млрд грн; для надання медичної допомоги в загальнодержавних закладах охорони здоров'я – 19,2 млрд грн.

Видатки на освіту з державного бюджету склали 64,7 млрд грн (+7,1% порівняно з 2023 роком), а з урахуванням зведеного бюджету – понад 348 млрд грн. Відповідно до статті 78 Закону України «Про освіту», для фінансування освітньої галузі необхідно виділяти 7% ВВП за рахунок державного та місцевих бюджетів, а також інших джерел. Проте фактична частка видатків на освіту у загальному обсязі зведеного бюджету становила лише близько 4,5% ВВП. Загальні видатки на освіту з державного бюджету досягли 172 млрд грн, з яких на оплату праці вчителів було виділено 100,9 млрд грн (виплачено понад 460 тис. працівників), на здобуття вищої освіти – 46 млрд грн, а на придбання підручників – 1,4 млрд грн. Крім того, було закуплено 417 шкільних автобусів на суму 1 млрд грн.

На розвиток духовного та фізичного здоров'я виділено 16,2 млрд грн (+37,1% до 2023 року), з яких 45,5 млрд грн було витрачено через зведений бюджет (+18,4% до 2023 року). Частка цих видатків у структурі державного бюджету становила лише 0,4%, а у структурі зведеного бюджету – 0,9%.

Видатки на охорону навколишнього середовища збільшилися до 9,5 млрд грн (+82,9% до 2023 року).

Ключовим напрямком залишалася підтримка економічної активності: за категорією «Економічна діяльність» було спрямовано 163,1 млрд грн (+21,2% до 2023 року), хоча рівень цих видатків ще не досягнув довоєнного рівня 2021 року (181,3 млрд грн). Частка цієї категорії у загальних видатках становила лише 3,6%. Збільшення видатків було пов'язано з фінансуванням відновлення та подолання наслідків агресії РФ.

Програма «Доступні кредити 5-7-9%» мала вагомий позитивний ефект та вплив на економічне зростання. Від початку воєнного стану було видано 69,3 тис. кредитів на суму 271,9 млрд грн [11]. Додатково з бюджету виділено 18 млрд грн для підтримки енергонеалежності домогосподарств, лізингу та Фонду підтримки підприємництва.

У 2024 році до Фонду ліквідації наслідків збройної агресії надійшло 24,6 млрд грн, з яких 17 млрд грн було використано. Найбільші обсяги фінансування отримало Агентство відновлення – 10,3 млрд грн, а також субвенції для реалізації проектів у постраждалих регіонах.

Міжбюджетні трансферти місцевим бюджетам у 2024 році становили 187,9 млрд грн (+5,9% до 2023 року), зокрема на базову дотацію – 21,1 млрд грн, освітню субвенцію – 104,2 млрд грн та інші підтримки для деокупованих територій [6].

У структурі видатків державного бюджету найбільші витрати припали на оплату товарів і послуг (1373 млрд грн, 30,6%), заробітну плату та нарахування (1302,7 млрд грн, 29%), а також на соціальні трансферти (595,1 млрд грн, в 2,8 рази більше, ніж у 2023 році). Капітальні видатки зросли на 46,5% і становили 306 млрд грн, що складає 6,8% загальних видатків.

Залучення внутрішніх та зовнішніх позик стало важливим джерелом фінансування дефіциту бюджету, що дозволило значно скоротити витрати на обслуговування зовнішнього боргу через реструктуризацію боргових зобов'язань. У 2024 році державний та гарантований державою борг зріс до 6980,96 млрд грн, що становить 90,7% ВВП. Водночас успішна реструктуризація зовнішнього боргу дозволила знизити боргові виплати на 9,3% і заощадити до 22,8 млрд дол. США до 2033 року [12].

На стан механізму бюджетних витрат свій негативний вплив здійснюють кризові явища в економіці, що є стримуючим фактором для цілей збалансування бюджету і не дозволяють збільшити його витратну частину [13, с. 64]. Таким чином, 2024 рік став випробуванням для економічної та фінансової стабільності України, однак країна продемонструвала адаптивність і здатність до збереження макроекономічної стабільності навіть за умов війни.

Щоб зменшити ризики державних фінансів потрібні послідовні кроки щодо забезпечення бюджету надійними джерелами доходів, реформування його видаткової частини, а також удосконалення бюджетного процесу з метою створення умов для покращення якості й ефективності бюджетних рішень [14, с. 71]. Пріоритетними векторами формування Державного бюджету під час війни в Україні є: перегляд фіскальної політики держави через спрямування зусиль на стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу як основного джерела наповнення Державного бюджету; перегляд і перерозподіл пріоритетів формування доходної частини Державного бюджету, що дозволить зменшити негативний вплив відтоку коштів на вирішення питань, пов'язаних з воєнними зусиллями, та збільшити витрати на програми відновлення системи охорони здоров'я, освіти, гуманітарну допомогу та повільне відновлення [15, с. 17].

Висновки. Державний бюджет України в умовах воєнного стану є ключовим інструментом підтримки державних функцій, економіки та соціальної сфери. Основні виклики включають забезпечення належного фінансування освіти, охорони довкілля, підтримки бізнесу та місцевих громад. Зростання зовнішнього боргу вимагає реструктуризації та активного залучення грантів. Необхідні глибокі реформи у сфері державних фінансів, посилення контролю за витратами і прозорість. Міжнародна допомога залишається критично важливою. Для досягнення фінансової стійкості слід оптимізувати бюджет, підтримувати економіку та готуватися до довготривалого післявоєнного відновлення. У короткостроковій перспективі, для забезпечення фінансової стабільності та підтримки національної економіки необхідно посилювати фіскальну дисципліну, оптимізувати витрати бюджету та створювати умови для відновлення економіки через стимули для бізнесу. В середньостроковій перспективі важливо зосередитися на довготривалому відновленні та реформуванні бюджетної системи для забезпечення сталого розвитку країни після завершення війни.

Список використаних джерел:

1. Грубляк О. М., Сила В. Г. Механізм управління дефіцитом Державного бюджету України в умовах впровадження воєнного стану. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2024. № 1. С. 263–272. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/preu_2024_1_24 (дата звернення: 16.05.2025).
2. Закон України від 09.11.2023 № 3460-IX «Про Державний бюджет України на 2024 рік» (з урахуванням змін). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> (дата звернення: 20.04.2025).
3. Результати виконання митними органами фіскальної функції у 2024 році / Державна митна служба України : офіційний сайт. 2025. URL: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/rezultati-vikonannia-mitnimi-organami-fiskalnoyi-funktsiyi-u-2024-rotsi-1976> (дата звернення: 20.04.2025).
4. Підсумки «митного безвізу» за 2024 рік: український бізнес очоче користується процедурою спільного транзиту. Державна митна служба України : офіційний сайт. 2025. URL: <https://customs.gov.ua/en/news/ncts-26/post/pidsumki-mitnogo-bezvizu-za-2024-rik-ukrayinskii-biznes-okhoche-koristuetsia-protseduroiu-spilnogo-tranzitu-1981> (дата звернення: 26.04.2025).

5. А. Дешко, Л. Шемаєва, Ю. Касперович. Огляд виконання Державного бюджету України на 2024 рік та рекомендації для 2025 року. Київ : НІСД, 2025. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ohlyad-vykonannya-derzhavnoho-byudzhetu-ukrayiny-na-2024-rik-ta> (дата звернення: 06.05.2025).

6. Публічний звіт Голови Державної казначейської служби України Тетяни Слюз про підсумки діяльності Казначейства за 2024 рік. Державна казначейська служба України : офіційний сайт. URL: <https://www.treasury.gov.ua/dlya-gromadskosti/publicna-informaciya/publicni-zviti> (дата звернення: 25.04.2025).

7. Закон України від 08.11.2023 № 3428-IX «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3428-20#Text> (дата звернення: 25.04.2025).

8. Закон України від 10.10.2024 № 4015-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4015-20#Text> (дата звернення: 26.04.2025).

9. Костишин Н. С., Яковець Т. А. Оптимізація державних видатків в контексті забезпечення бюджетної безпеки України. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки.* 2024. № 9(2). С. 168–174. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2024_9\(2\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2024_9(2)_21) (дата звернення: 16.05.2025).

10. Інформація Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2024 рік. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2024-698 (дата звернення: 26.04.2025).

11. Мінфін: за минулий тиждень підприємці отримали 433 пільгові кредити на 1,5 млрд грн за держпрограмою «Доступні кредити 5-7-9%». Міністерство фінансів України : офіційний сайт. 2025 URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_minulii_tizhden_pidpriiemtsi_otrimali_433_pilgovi_krediti_na_15_mlrld_grn_za_derzhprogramoiu_dostupni_krediti_5-7-9-4976 (дата звернення: 27.04.2025).

12. Державний борг та гарантований державою борг. Міністерство фінансів України : офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg> (дата звернення: 27.04.2025).

13. Гавриленко Н. В., Коверний О. Є. Формування дохідної частини державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики.* 2024. № 1. С. 56–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2024_1_6 (дата звернення: 16.05.2025).

14. Третяк Д., Медведкова Н. Управління фінансовими ризиками державного бюджету України в умовах війни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка.* 2022. Вип. 4. С. 64–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2022_4_10 (дата звернення: 16.05.2025).

15. Прямухіна Н. В., Самойленко Л. Я. Адаптація державного бюджету України до умов війни. *Public networks and communications.* 2024. № 1. С. 12–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubnetc_2024_1_4 (дата звернення: 16.05.2025).

References:

1. Hrubliak, O. M., & Sylva, V. H. (2024). Mechanizm upravlinnia defitsytom Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy v umovakh vprovadzhennia voiennoho stanu [Mechanism for managing the deficit of the State Budget of Ukraine under martial law]. *Problemy i perspektivy ekonomiky ta upravlinnia*, (1), 263–272. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppou_2024_1_24 (accessed May 16, 2025).

2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). *Zakon Ukrainy "Pro Derzhavnyi biudzhety Ukrainy na 2024 rik" [Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2024"]*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> (accessed April 20, 2025).

3. State Customs Service of Ukraine. (2025). *Rezultaty vykonannya mytnymy orhanamy fiskalnoi funktsii u 2024 rotsi [Results of the implementation of the fiscal function by customs authorities in 2024]*. Available at: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/rezultati-vikonannya-mitnimi-organami-fiskalnoyi-funktsiyi-u-2024-rotsi-1976> (accessed April 20, 2025).

4. State Customs Service of Ukraine. (2025). *Pidsumky "mytnoho bezvizu" za 2024 rik: ukraïnskyi biznes okhoche korystuetsia protseduroiu spilnogo tranzytu [Results of "customs visa-free" in 2024: Ukrainian business actively uses joint transit procedure]*. Available at: <https://customs.gov.ua/en/news/ncts-26/post/pidsumki-mitnogo-bezvizu-za-2024-rik-ukraïnskii-biznes-okhoche-korystuetsia-protseduroiu-spilnogo-tranzytu-1981> (accessed April 26, 2025).

5. A., Deshko, L., Shemaieva, Yu., Kasperovych. (2025). *Ohliad vykonannya Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy na 2024 rik ta rekomendatsii dlia 2025 roku.* Kyiv: NISD, 2025. [Review of the implementation of Ukraine's State Budget for 2024 and recommendations for 2025]. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ohlyad-vykonannya-derzhavnoho-byudzhetu-ukrayiny-na-2024-rik-ta> (accessed May 6, 2025).

6. State Treasury Service of Ukraine. (2025). *Publicnyi zvit Holovy Derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby Ukrainy Tetiany Sliuz pro pidsumky diialnosti Kaznacheistva za 2024 rik [Public report of the Head of the State Treasury Service of Ukraine Tetiana Sliuz on the results of the Treasury's activities in 2024]*. Available at: <https://www.treasury.gov.ua/dlya-gromadskosti/publicna-informaciya/publicni-zviti> (accessed April 25, 2025).

7. Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). *Zakon Ukrainy № 3428-IX "Pro vnesennia zmin do Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy shchodo zabezpechennia pidtrymky oboronozdatnosti derzhavy ta rozvytku oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy" [Law of Ukraine No. 3428-IX on Amendments to the Budget Code of Ukraine on Defense Support]*. Available at: (accessed April 25, 2025).

8. Verkhovna Rada of Ukraine. (2024). *Zakon Ukrainy № 4015-IX "Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo zabezpechennia zbalansovanosti biudzhethnykh nadkhodzen u period dii voiennoho stanu" [Law No. 4015-IX on Amendments to the Tax Code of Ukraine to Ensure Budget Balance During Martial Law]*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4015-20#Text> (accessed April 26, 2025).

9. Kostyshyn, N. S., & Yakovets, T. A. (2024). Optymizatsiia derzhavnykh vydatkiv v konteksti zabezpechennia biudzhethnoi bezpeky Ukrainy [Optimization of public expenditures in the context of ensuring Ukraine's budgetary security]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka". Seriia: Ekonomichni nauky*, (9[2]), 168–174. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2024_9\(2\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2024_9(2)_21) (accessed May 16, 2025).

10. Ministry of Finance of Ukraine. (2025). *Informatsiia pro vykonannya Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy za 2024 rik [Information on the execution of the State Budget of Ukraine for 2024]*. Available at: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2024-698 (accessed April 26, 2025).

11. Ministry of Finance of Ukraine. (2025). *Pidpriiemtsi otrymaly 433 pilhovi kredyty na 1,5 mlrd hrn za derzhprogramoiu "Dostupni kredyty 5-7-9%" [Entrepreneurs received 433 preferential loans totaling 1.5 billion UAH under the "Affordable Loans 5-7-9%" state program]*. Available at: (accessed April 27, 2025).
12. Ministry of Finance of Ukraine. (2025). *Derzhavnyi borh ta harantovanyi derzhavoiu borh [State debt and debt guaranteed by the state]*. Available at: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg> (accessed April 27, 2025).
13. Havrylenko, N. V., & Kovernyi, O. Ye. (2024). *Formuvannia dokhidnoi chastyny derzhavnoho biudzhetu Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Formation of the revenue part of the state budget of Ukraine under martial law]*. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, (1), 56–68. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2024_1_6 (accessed May 16, 2025).
14. Tretiak, D., & Medvedkova, N. (2022). *Upravlinnia fiskalnymy ryzykamy derzhavnoho biudzhetu Ukrainy v umovakh viiny [Management of fiscal risks of the state budget of Ukraine in wartime conditions]*. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*, (4), 64–73. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2022_4_10 (accessed May 16, 2025).
15. Priamukhina, N. V., & Samoilenko, L. Ya. (2024). *Adaptatsiia derzhavnoho biudzhetu Ukrainy do umov viiny [Adaptation of the state budget of Ukraine to wartime conditions]*. *Public networks and communications*, (1), 12–18. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubnetc_2024_1_4 (accessed May 16, 2025).